

DIŞGÖÇE KATILANLARDAN AKDENİZ BÖLGESİ'NDEKİ ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRENCİ OLANLARIN SOSYAL PROFİLİ VE SOSYAL UYUM DÜZEYİ (*)

Yrd. Doç. Dr. Nergis SCHULZE (MÜTEVELLİOĞLU)**

SUNUŞ

Bu çalışmada Avrupa'dan Türkiye'ye dönen işçi ailelerine mensup gençlerden Akdeniz Bölgesi'ndeki üniversitelerde öğrenci olanların sosyal profiline ve sosyal uyum düzeyini belirlemeyi amaçlayan bir araştırmanın başlıca sonuçları değerlendirilmektedir. 1998- 1999 yıllarında bölgede ayrı kentlerde bulunan beş üniversitede gerçekleştirilen araştırmada, dışgöçe katılmış ve büyük çoğunluğu yurtdışında doğmuş gençlerin sosyal profili ve sosyal uyum düzeyi, yurtdışında bulunmamış gençlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

1. Araştırmanın Yöntemi

Uluslararası emek göçü hareketine katılanlardan Türkiye'ye geri dönenlerin sayısı, 1980'lerin ortalarından bu yana azalmış olmakla birlikte, bugün de önemli boyutlardadır. 1974 - 1983 aralığında toplam 986.250 kişi, 1985 - 1995 döneminde de toplam 488.400 kişi (yılda ortalama 44 bin kişi) F. Al-

---

(*) Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Araştırma Fonu tarafından desteklenen ve Doç. Dr. Ayşe Kuruüzüm, Doç. Dr. Ferda Erdem ve Yrd. Doç. Dr. Nergiz Schulze tarafından yürütülen "Avrupadan Dönen İşçi Çocuklarından Akdeniz Bölgesindeki Üniversitelerde Okuyanların Sosyo-Kültürel Profili ve Uyum Sorunları" başlıklı projenin bulgularından yararlanılarak hazırlanmıştır.

(**) Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi

manya'dan Türkiye'ye dönmüştür. Geri dönenlerin önemli bir bölümü çocuklar ve gençlerdir (1).

Türkiye'de dışgöçün etkilerini geri dönenler açısından inceleyen çalışmalar, 1980'lerin ilk yarısında geri dönüşlerin yoğunlaşmasına bağlı olarak artmıştır. Gerek kurum araştırmaları, gerekse bireysel araştırmalar, yurda dönen işçilerin ekonomik alandaki uyumlarının ve ülke ekonomisine katkılarının incelenmesi konusunda yoğunlamıştır (2).

Tüm yazarlar tarafından belirtildiği gibi, yurtdışına gitmek ve yurda geri dönmek, birey açısından bir sosyo-kültürel ortam değişimini ifade etmekte ve uyum güçlüklerine yol açmaktadır. Dışgöç ve geri dönüş olgusunu ele alan, dönen ailenin uyum sorunlarını inceleyen Türkiye'de ve yurtdışında yapılan çok sayıda araştırmada, çocukların geri dönüş sorunlarından birinci derecede etkilenen aile bireyleri olduğu vurgulanmaktadır (3). Tufan'ın Ankara'da (1987) ve Hisli'nin İzmir'de (1990) yaptığı araştırmalarda aileleriyle birlikte ülkeye dönen çocukların özellikle dönüşü izleyen ilk bir yıl içinde, ruh sağlığı bakımından, Türkiye'deki yaşlılarından daha fazla risk altında buldukları sonucuna varılmıştır (4). Buna karşılık, ülkeye dönen çocukların daha ileri yıllardaki sosyal uyum düzeyini inceleyen pek az ampirik çalışma vardır.

İlgili kuru yayınlarında geri dönenler konusunda, sayıları ve yaş gruplarına göre dağılımı dışında veri bulunmamaktadır. Dışgöç sürecine katılıp ülkeye geri dönen çocukların ne kadarının orta ve yüksek öğrenim düzeyinde eğitimlerine devam ettiği konusunda da derlenmiş veriler yoktur. Ancak bunlardan bir bölümünün bugün Türkiye'de üniversite öğrencisi olduğu bilinmektedir.

Özel olarak Üniversitelerde öğrenci olan bu gençlerin sosyal uyum düzeyini değerlendirmek amacıyla bugüne dek Türkiye'de yapılmış iki araştırma vardır. Bunlardan ilki, 1985'te Ankara'daki dört Üniversitede tarama modeli ile belirlenen 120 öğrenciyi kapsayan Demiröz ve diğerlerinin çalışmasıdır (5). Bu çalışmada, "Türkiye'ye dönüşte gençlerin kültürel ortama uyum sağlamakta güçlük çektiklerini gösteren bulgular saptanmakla birlikte, bu bulguların çok anlamlı baskınlıkta olmadığı" sonucuna varılmıştır (6).

Tufan ve Yıldız'ın 1993'te ağırlıklı Ankara'da gerçekleştirdiği ampirik araştırmada ise, çeşitli Üniversitelerin Alman dili ve edebiyatı veya Alman dili eğitimi anabilim dallarında öğrenim gören, F. Almanya'dan dönmüş işçi

çocuklarının benlik saygıları ve ruhsal belirtileri, yurtdışına gitmemiş üniversite öğrencileri ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırmanın veri kaynağını 423'ü F. Almanya'dan dönmüş ve 101'i yurtdışı deneyimi olmayan toplam 524 öğrenci oluşturmuştur (7). Tufan ve Yıldız araştırmasında da iki grup öğrenci arasında benlik saygısı ve ruhsal belirti puanları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı saptanmıştır (8). Bu çalışmanın yalnızca Alman Dili ve Edebiyatı veya Alman Dili eğitimi ana bilim dallarındaki öğrencileri kapsamına bağlı olarak sonuçlarının da, yalnızca bu bölümlerde okuyan gençler için geçerli olabileceği; ayrıca bu dalda öğrenim gören gençlerin almancalarını kullanıp geliştirebildikleri bir eğitim-öğretim ortamında bulunmalarının sosyal uyumlarını olumlu yönde etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak yurtdışından çocuk yaşta ülkeye dönenlerin sosyal profili ve sosyal uyum düzeyi konusunda literatürde cevabı açık olmayan ve birbirine bağlı iki boyutu bulunan bir soru vardır: Sorunun birinci boyutu, geri dönüşte yaşanan uyum güçlüklerinin ilk bir veya birkaç yıl veya daha uzun bir süre geçtikten sonra da devam edip etmediğidir. Sorunun diğer boyutu, çocukların dönüş sonrası yaşanan uyum güçlüklerinin ilk bir veya birkaç yıl veya daha uzun bir süre geçtikten sonra da devam edip etmediğidir. Sorunun diğer boyutu, çocukların dönüş sonrası yaşam deneyimindeki heterojenleşmenin, bugünkü sosyal uyum düzeylerini hangi yönde ve ne ölçüde farklılaştırdığıdır. Başlangıçtaki grup özelliklerinde heterojenleşme, öncelikle çocuk yaşta ülkeye dönenler için öz konusu olmakta ve doğal olarak dönüşten sonra ülkede geçen süre uzadıkça, heterojenleşme de artmaktadır.

Dolayısıyla yurtdışından Türkiye'ye dönenlerin, özellikle de çocukların uyum düzeyleri konusundaki ampirik araştırmaların, bu kitlenin spesifik-alt gruplarına yönelik olması gereklidir. Yurtdışından dönen çocuklar, bugün serbest çalışanlar, bağımlı çalışanlar, üniversite öğrencisi olanlar, liseyi bitiremeyip işsiz olanlar v.b. gibi alt gruplara ayrıştığına göre, incelemeler de bu alt gruplar özelinde yapılmalıdır. Bu yöntemle elde edilecek verilerin ancak bu alt gruba özgü bir değerlendirme yapmaya elvereceği açıktır. Tüm gruba genellenmesi mümkün olmasa da, alt grup özelinde elde edilecek bulgular ve bu bulgulara dayalı değerlendirme ve yorumlar daha güvenilir olacaktır. 197'lerin sonlarından bu yana ampirik sosyal araştırmalarla ilgili yöntem tartışmasında ağırlık kazanan eğilim de, daha az genelleme yeteneği olan, ama

sınırlı-spesifik grupların belirli bir zaman dilimindeki durumunu gerçeğe daha uygun olarak açıklayan yöntemlerin izlenmesi yönündedir (9).

Çalışmanın veri toplama araçlarından ilki iki bölümden oluşan bir anketir. Anketin öğrenciyi genel olarak tanımaya yönelik ilk bölümü gencin demografik, ailevi, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerini, sosyal çevresi ile ilişkilerini belirlemeye yöneliktir. Yurtdışından dönen gençlerin sosyal profilinin kontrol grubu ile karşılaştırmalı olarak belirlenebilmesi amacı ile, anketin bu bölümü 130'u yurtdışından dönen ve 130'u kontrol grubunu oluşturan toplam 260 öğrenciye uygulanmıştır. Yurtdışından ülkeye geri dönüşle ilgili sorunları içeren ikinci bölüm ise, gencin geri dönüş sürecinin kimi özelliklerini belirleyebilmek amacı ile Yurtdışından dönen grubu oluşturan 130 öğrenciye uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan ikinci araç, Prof. dr. Özgüven tarafından hazırlanan Hacettepe Kişilik Envanteridir (HKE). Bireylerin ve grupların kişisel ve sosyal uyum düzeylerini ölçmeyi ve karşılaştırmayı amaçlayan HKE'nin güvenilirlik ve geçerliği konusunda değişik yöntemlerle yapılan değerlendirmelerde pozitif sonuçlar alınmıştır (10). Şimdiye kadar çok sayıda ampirik araştırmada kullanılan Envanterin, diğer alanların yanısıra Üniversitelerde (11) ve öğrencilerle (12) uygulanmaya elverişli olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Envanterde "Uyum" kavramı, "Bireyin hem kendisi ve hem de çevresi ile iyi ilişkiler kurabilme ve bu ilişkilerini sürdürebilme derecesi" olarak tanımlanmaktadır (13).

HKE, kişisel ve sosyal uyumu ölçen iki bölümden oluşmaktadır. Aynı ayrı kullanılmaya da elverişli olması nedeni ile ve araştırmamızın amacı açısından yeterli olduğu için, Envanterin sosyal uyumu ölçen 80 soruluk bölümü uygulanmıştır. Envanterin bu bölümü, aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve anti-sosyal eğilimler başlıklı dört alt ölçek içermektedir. Envanterin evet-hayır şeklinde iki seçenekli sorulardan oluşan bu bölümü, yurtdışından dönen grubu ve kontrol grubunu oluşturan toplam 260 öğrenciye uygulanmıştır.

"Kendini anlatma (self report)" tekniklerinden biri olan kişilik envanterlerinde "soru" ve "cevap"ın her ikisi de yapıtlıdır (14). Birey, kendi durumuna uygun cevabı seçerek kendisini ifade etmektedir. Envanterlerin uygulanması ve puanlanması objektif olarak yapılabilen, bireyleri ve grupları uyum

düzeyleri bakımından karşılaştırma imkanı vermektedir. Ancak envanterler, belirli özellikleri ölçmekle birlikte, bu özelliklerin altında yatan etmen ve güdüler hakkında açıklayıcı bilgi vermezler (15).

Ampirik araştırma iki aşamada gerçekleştirilerek önce Akdeniz Üniversitesine bağlı birimlerde öğrenci olan ve yurtdışından kesin dönüş yapan işçi ailelerine mensup öğrencilerden 76'sı denek grup olarak belirlenmiştir. Kontrol grubu da denek grupla birim, bölüm ve cinsiyet bakımından eşleştirilen 76 öğrenciden oluşturularak toplam 152 kişi ile pilot çalışma uygulanmıştır. Pilot uygulamanın sonuçları deneklerle yapılan yüz yüze görüşmelerin de katkısı ile değerlendirildikten sonra revize edilen anket formu ile birlikte Kişilik Envanteri, Akdeniz Üniversitesi'nde tekrarlanmış ve ayrı kentlerde bulunan dört üniversitede daha uygulanmıştır. Araştırma evrenini 130'u denek 130'u onlarla üniversite ve cinsiyet bakımından eşleştirilen toplam 260 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın birincil veri kaynağı büyük çoğunluğu F. Almanya doğumlu olan ve bir süre yurt dışında çalıştıktan sonra Türkiye'ye kesin dönüş yapan işçi ailelerine mensup öğrencilerdir. Bugün çoğunluğu 18-22 yaş grubunda bulunan bu öğrenciler çalışmamızda "Yurtdışından dönen grup" olarak adlandırılmıştır. Bu gruptaki gençlerden % 37.7'si bayan ve % 62.3'ü erkektir. Diğer veri kaynağı Yurtdışından dönen grupla buldukları üniversite ve cinsiyet bakımından eşleştirilen kontrol grubudur.

Akdeniz Üniversitesi ile Çukurova, M. Kemal, Mersin ve S. Demirel Üniversiteleri araştırma kapsamına alınmıştır. Anket ve Kişilik Envanteri bütün üniversitelerde aynı kanaldan yararlanılarak birim öğrenci işleri büroları aracılığı ile öğrencilere ulaştırılmış ve bu kanalla geri dönüşü sağlanmıştır. Verilerin analizi SPSS 6.1 for WINDOW ile yapılmıştır. Verilerin analizinde t ortalamalar testi ve t oran testi ile Varyans Analizi (F testi) kullanılmaktadır.

2. Araştırma Bulguları

2.1. Dışgöç sürecine katılmış gençlerin sosyal profili

Araştırmada ilk olarak, iki gruptaki öğrencilerin aile yapıları, gelir kaynakları, gelir düzeyleri ve harcama öncelikleri, serbest zaman değerlendirme kalıpları gibi özellikleri karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin aileleriyle ilişkileri, ailelerinin yapısını ve sosyal çevreyle uyum düzeylerini nasıl değerlendirdik-

leri, arkadaş seçiminde öncelikli kriterleri, tekrar yurtdışına gitmeyi isteyip istemedikleri ve gidiş sıklığı gibi tanımlayıcı özellikleri de yurtdışından dönen grubun sosyal profilini açıklayan bileşenler olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre dönüş 1 - 28 yaş gibi geniş bir yaş aralığında gerçekleşmekle birlikte, öğrencilerin yarısına yakını 7 - 11 yaş aralığında ülkeye dönmüştür. Ülkeye dönüş yaşı ortalaması 10.5'tur. Bu bulgu, ailelerin kesin dönüş kararını genellikle çocukların eğitim sürecinin ilk yıllarında gerçekleştirdiklerinin bir göstergesidir.

Yurtdışında doğan gençlerin annelerinin yarısı ve babalarının yarısına yakını ilkokul mezunudur. Bu oranlar kontrol grubunda biraz daha düşüktür. Üniversite mezunu olan anne-babaların oranı ise yurtdışından dönen grupta belirgin bir düzeyde daha düşüktür.

Ebeveynlerin bugünkü iş ve meslek durumları incelendiğinde her iki grupta da annelerin büyük çoğunluğu ev hanımıdır. Diğer mesleki pozisyonlar açısından da iki grup öğrencinin anneleri arasında belirgin bir farklılık yoktur. Buna karşılık yurtdışından dönen gruptaki gençlerin babalarının yarısına yakını emekli iken (% 49,6), kontrol grubundaki gençlerden babası emekli olanların oranı % 33,3'e düşmektedir.

Bu bulgular, yurtdışında düzenli bir işte çalışmanın hemen tümüyle yalnızca baba açısından geçerli olduğunu ve yurtdışında doğan gençlerin babalarının yarısının emekli statüsünde bulunduğunu vurgulamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, yurtdışından dönen gruptaki öğrencilerin % 90'ından fazlası, ailelerinin hoşgörülü, çağdaş veya çağdaş olma çabası içinde olduğu kanısındadır. Gençlerin % 93.6'sı ailelerinin sosyal çevreleriyle ilişkilerinin çok uyumlu veya uyumlu olduğunu belirtmektedir. Gençlerin 1/3'ünün anne-babası kendilerine hiçbir konuda karışmamaktadır. Öğrencilerin ailelerini ve ailenin çevreyle ilişkilerini algılayışı ve anne-babanın kendilerine ne ölçüde ve hangi konularda müdahale ettiği konusunda yurtdışından dönen grupla kontrol grubu arasında anlamlı bir fark yoktur.

Yurtdışından dönen gençlerin % 91'nin aylık gelir kaynağı, ailelerinden aldıkları harçlıklardır. Bu oran kontrol grubunda da hemen hemen aynıdır (% 90). İki grubun aylık harçlık düzeyi karşılaştırıldığında yurtdışından dönen

gençlerin daha yüksek bir ortalama aylık harçlık düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Yurtdışından dönen gruptaki öğrencilerin arkadaşlarını seçerken öncelik tanıdıkları kriterlerin neler olduğu, kontrol grubu ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde "benzer kişilik özelliklerine sahip olma"nın her iki öğrenci grubunun büyük çoğunluğu için temel kriter olduğu görülmektedir. Gerek pilot çalışma sırasında yurtdışından dönen öğrencilerle yapılan yüzyüze görüşmeler, gerekse öğretim faaliyeti sırasındaki gözlemlerimiz, dışgöç sürecine katılmış gençlerin, bu ortaklık temelinde bir gruplaşma içinde bulunmadığına işaret etmektedir. Arkadaş seçimi kriterlerinde iki grup arasında anlamlı bir fark olmayışı da bu gözlemi doğrulamaktadır.

Yurtdışından dönen öğrencilerin sosyal profilini açıklayan diğer bir önemli bileşen, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ne ölçüde ve hangi alanlarda ihtiyaç duydukları ve bu açıdan diğer öğrencilere göre farklı bir konumda olup olmadıklarıdır.

Araştırma bulgularına göre iki öğrenci grubunun psikolojik rehberlik ve danışma hizmetlerine ihtiyaç duyma düzeyi arasında anlamlı bir fark yoktur. İki gruptaki öğrencilerin de 2/3'si kadarı arasında bu alanda desteğe ihtiyaç duymaktadır. Psikolojik desteğe sık sık ihtiyaç duyanların oranı da iki grupta aynıdır.

Psikolojik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulan alanlar bakımından da iki grup arasında büyük bir benzerlik olduğu saptanmıştır. İki grubun da yarısından fazlası desteğe ihtiyaç duydukları öncelikli alan olarak derslerle ilgili sorunları belirtmişlerdir. Buna karşılık aile ile çatışma, yurtdışından dönen gruptaki öğrencilerin yalnızca % 4.8'nin, kontrol grubundakilerin ise % 7.5'nin desteğe ihtiyaç duyduğu sorun alanıdır. Çevre ile ilişkilerde sorunlar, yurtdışından dönenlerin % 25.8'nin, kontrol grubundakilerin % 21.8'nin psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu sorun alanıdır ve bu açıdan da iki grup arasında anlamlı bir fark yoktur.

Yurtdışından dönen öğrencilerin ülkeye kiminle birlikte kesin dönüş yaptığı, başka bir ifadeyle aile bireylerinin bir kısmının yurtdışında kalıp kalmadığı, bu gruptakilerin bugünkü sosyal profilini belirleyen önemli etkenlerden biridir. Yalnız veya ikincil yakınlarla dönmek, ya da anne-babanın yurtdışında kalışı, öğrencinin yurtdışı ile bağlantısının sürmesi anlamına gelmektedir.

Bunun önemli sonuçlarından birisi de, kural olarak gencin sıklıkla yurtdışına gitmesidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından çoğu (% 53,4) anne ve babanın her ikisiyle birlikte yurda dönmüşlerdir. Yalnızca anneye dönenlerle birlikte, annenin refakatinde dönenlerin oranı % 78.2'ye yükselmektedir. Büyükanne, büyükbaba veya amca-dayı gibi diğer yakınlarıyla dönenler % 7.8, yalnız başına dönenler % 14 oranındadır.

Öğrencilerin % 78.2'sinin annesiyle birlikte ülkeye dönmüş olmasının, ortalama dönüş yaşının 10.5 olduğu da gözönüne alınırsa, ne denle önemli olduğu açıklık kazanır. Anneye birlikte dönmenin, çocuğun uyum sorunlarını hafifleten bir etken olduğu söylenebilir.

Gençlerin kesin dönüş sonrası yurtdışına gitme sıklığı konusundaki bulgular, hem bu son konudaki bulguları, hem de ebeveynle birlikte dönmüş olmakla tekrar yurtdışına gitmeme arasındaki neden-sonuç ilişkisini doğrulamaktadır: "Kesin dönüş yaptıktan sonra geldiğiniz ülkeye tekrar gittiniz mi" sorusuna gençlerin % 71.2'si "hayır" cevabı vermiştir. Dönüş sonrası geldiği ülkeye bir kez gidenlerin oranı % 8.3; iki veya üç kez gidenlerin oranı % 6.1, dört veya daha fazla gidenlerin oranı ise % 14.4'tür.

Yurtdışından dönen öğrencilerin ailelerinin dönüş kararını bugün nasıl değerlendirdiği konusundaki bulgulara göre öğrencilerin sadece % 50'si, ailelerinin ülkeye geri döndüğü için memnun olduğunu belirtmiştir. Geri döndüğüne pişman olmasına rağmen, tekrar gitmeyi düşünmeyenlerin oranı 1/3'den fazladır. Ailelerinin tekrar yurtdışına gitmeyi istediğini belirten öğrenciler ise % 6.8 gibi oldukça düşük bir orandadır.

Yurtdışından dönen gençlerin profili ile ilgili olarak aydınlatılması gereken diğer bir konu, bunlardan ne kadarının almanca bildiği, Alman vatandaşlığı olduğu ve bugün mümkün olsa Alman vatandaşlığına geçmeye hazır bulunduğuudur. Bu öğrenci grubundakilerden % 38.4'ü almanca iyi ya da çok iyi derecede bildiğini, % 25.6'sı da orta derecede bildiğini ifade etmiştir. Yurtdışından dönen gençlerden % 55.2'si Alman vatandaşlığına geçmeyi istemediğini belirtmiş, buna karşılık, % 24'ü bu konudaki soruya evet cevabı vermiştir. Alman vatandaşı olanlar ise % 2.4 oranındadır. Bu soruya "Hayır" cevabı verenlere, Alman vatandaşlığına geçmeyi neden istemedikleri sorulduğunda, gençlerin büyük çoğunluğu T.C. vatandaşı olarak kalmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

2.2. Dışgöç sürecine katılmış gençlerin sosyal uyum düzeyi

Araştırmanın ikinci boyutunda yurtdışından dönen gruptaki gençlerin sosyal uyum düzeylerini ölçmek amacı ile kullanılan Hacettepe Kişilik Envanteri uygulaması sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiş; denek ve kontrol grubunun toplam sosyal uyum puanları ve toplam sosyal uyum puanını belirleyen dört alt ölçeğin her birinden aldıkları puanlar, karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Hacettepe Kişilik Envanterinin sosyal uyumu ölçen bölümünden kişinin alabileceği maksimum toplam ham puan 80'dir. Envanter, elde edilen ham puanları hiçbir işleme tabi tutmadan doğrudan yorumlamaya imkan vermektedir (16). Envanterden alınan ham puanlar medyan (ortanca) esasına dayanan ve norm grupları denilen üç alt gruba ayrılarak değerlendirilmektedir. Norm gruplarına ilişkin medyanlar % 25, % 50 ve % 75 olarak alınmakta, böylece bu gruplara karşılık gelen ham puan grupları elde edilmektedir (17). % 50'lik norma karşılık gelen ham sosyal uyum puanı 46'dır. Buna göre Envanterde 46 ham puanın altında puan alanlar, sosyal yönden uyumsuz kişiler olarak nitelendirilmektedir. 1-40 ham puan grubuna girenler, sosyal uyum sağlayamamış olanlardır. 41-46 ham puan grubundakiler uyumsuz ve uyumlu grup arasındaki kritik bölgede bulunmaktadır. 47-52 ham puan grubundakiler, sosyal yönden uyumlu, 53-80 ham puan grubundakiler ise çok uyumlu kişilerdir.

Çizelge 1'de yurtdışından dönen gruptaki ve kontrol grubundaki öğrencilerin Envanterden aldıkları ham puanlar, açıklanan bu değerlendirme sistemine göre gruplandırılmış olarak karşılaştırılmaktadır:

Çizelge 1: Öğrencilerin Toplam Ham Sosyal Uyum Puanları Karşılaştırması

Sosyal uyum puanı	Yurtdışından dönen G.		Kontrol G.	
	Frekans	%	Frekans	%
1-40 ham puan	11	8,5	16	12,3
41-46 ham puan	25	19,2	24	18,5
47-52 ham puan	30	23,1	32	24,6
53-80 ham puan	64	49,2	58	44,6
Toplam	130	100,0	130	100,0

Çizelgede görüldüğü gibi, yurtdışından dönen gruptan Envantere göre birinci puan grubuna girenler yani sosyal yönden uyumsuz olanlar % 8.5 oranındadır. 41-46 ham puan grubuna giren ve sosyal uyum düzeyi bakımından kritik bölgede bulunanların oranı % 19.2'dir. 47-52 ham puan grubunda bulunan ve sosyal yönden uyumlu sayılanların oranı % 23.1; 53-80 ham puan grubunda bulunan ve çok uyumlu sayılanların oranı da % 49.2'dir.

Kontrol grubundaki öğrencilerin ham puan gruplarına göre sıralanması ise % 12.3, % 18.5, % 24.6 ve % 44.6 şeklindedir. Bu verilere göre yurtdışından dönen grupta yer alan öğrencilerden % 27.7'sini sosyal yönden uyumsuz, % 72.3'ünü de sosyal yönden uyumlu olarak nitelendirmek gerekecektir. Kontrol grubunda sosyal yönden uyumsuz olanların oranının % 30.8 ve uyumlu olanların oranının % 69.2 olduğu görülmektedir.

Yurtdışından dönen grupla kontrol grubunun sosyal uyum puanlarının aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur. Diğer bir ifade ile yurtdışından dönen grupta bulunan öğrenciler, kontrol grubundakilere kıyasla sosyal uyum düzeyleri bakımından bir farklılık göstermemektedir.

İki grup, toplam sosyal uyum puanını belirleyen alt ölçek puanları ortalaması bakımından karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Bu karşılaştırmada, diğer alt ölçeklerde anlamlı bir fark olmamasına rağmen, aile ilişkileri ölçeğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın bulun-

Çizelge 2: Öğrencilerin Toplam Ham Sosyal Uyum Puanlarını Belirleyen Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Alt ölçek ismi	Yurtdışından d. G.		Kontrol G.		t	p
	X ₁	S ₁	X ₂	S ₂		
Aile İlişkileri	14,50	3,65	13,53	3,81	2,03	0,045
Sosyal İlişkiler	13,59	3,61	13,60	3,06	0,04	0,968
Sosyal Normlar	12,38	2,63	12,34	2,73	-0,13	0,898
Anti-sosyal eğilimler	11,58	3,15	11,35	2,95	0,66	0,510

ması dikkati çekmektedir. Buna göre yurtdışından dönen gruptaki gençlerin aile ilişkileri, kontrol grubundaki gençlere kıyasla daha uyumludur.

Oysa dışgöç deneyiminin göçmen işçi çocukları açısından yolaçtığı sorunların değerlendirildiği literatürde, yurtdışındaki göçmen aile anne-baba ve çocuk arasındaki sert çatışma ve anne-babanın çocuk üzerindeki baskıcı tutumu üzerinde önemle durulmaktadır. Aile ile yaşanan yabancı toplumun değer sistemlerinin ve çocuğun aileden ve dış çevreden aldığı oryantasyonların çelişmesi temelindeki bu çatışmanın, çocuğun sosyalizasyon süreci açısından yol açtığı sorunlar özellikle vurgulanmaktadır (18). Bu nedenle, yurtdışından dönen gruptaki gençlerin aile ilişkilerinin kontrol grubundaki gençlere kıyasla daha uyumlu olduğu yönündeki araştırma bulgusu ilginçtir.

Bulgu, yurtdışında yaşamının ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi gerginleştirici bir faktör olarak rolünün, ülkeye dönüşle birlikte ortadan kalkmasına bağlanarak açıklanabilir. Anne-babanın çocuk üzerindeki baskıcı tutumu, ailenin ülkeye dönüşü ile birlikte gevşemektedir. Ülkeye dönüş ile aile büyüklerinin, yabancı ülkenin değer sistemlerinden etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğa uyguladığı baskı ve müdahale ortadan kalkmaktadır. Böylece yurda dönüş, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkilerde bir rahatlamaya, yurtdışındakine ve hatta dışgöç deneyimini yaşamış olanlara kıyasla aile içinde daha fazla hoşgörüyü ve uyuma yolaçmaktadır. Gençlerin aile yapılarını nasıl gördüğü konusunda birinci bölümde açıklanan bir araştırma bulgusu da bu böyney bir yorumu desteklemektedir.

Araştırmanın diğery bir ilginç bulgusu, iki grubun toplam sosyal uyum puanları cinsiyet açısından karşılaştırıldığında ve her bir grubun kendi içinde, cinsiyetin sosyal uyum puanı üzerinde etkili olmadığını saptanmasıdır.

Göçmen çocukların geri dönüş sorunlarıyla ilgili değerlendirmelerin de yer aldığı yayınlarda önemle vurgulanan diğery bir konu, geri dönüş yaşı ile, ülkede yaşanan uyum sorunları arasındaki ilişkidir. Buna göre çocukların geri dönüş yaşı yükseldikçe, ülkede yaşadıkları uyum sorunları da ağırlaşmaktadır (19). Araştırmada bu konuda elde edilen bulgular Çizelge 3'deki gibidir:

Çizelge 3: Geri Dönüş Yaşının Sosyal Uyum Puanları Üzerine Etkisi

Sosyal Uyum Puan Türü	F (Ratio)	F (Prob.)
Toplam Puan	0.9606	0.4136
Aile İlişkileri	1.0482	0.3737
Sosyal İlişkiler	0.1452	0.9326
Sosyal Normlar	0.4612	0.7099
Anti-sosyal eğilimler	2.5499	0.0587

Görüldüğü gibi varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre bütün F(Prabability) değerleri % 5'ten küçük çıkmaktadır. Bu da geri dönüş yaşının sosyal uyum puanını etkilemediğinin bir göstergesi olmakta, dolayısıyla geri dönüş yaşının yükselmesine bağlı olarak uyum sorunlarının ağırlaştığı yönünde bir ilişkinin varlığı, bu araştırma ile doğrulanmaktadır.

Sonuç

Avrupa'dan Türkiye'ye dönen işçi ailelerine mensup ve bugün Akdeniz bölgesindeki beş üniversitede öğrenci olan gençlerin, dışgöç deneyimini yaşamamış gençlere kıyasla farklı bir sosyal profil ve sosyal uyum düzeyi gösterip göstermediklerini belirlemeyi amaçlayan araştırma bulgularına göre yurtdışından dönen gruptaki öğrenciler, yurtdışında doğmuş ve dışgöç deneyimini yaşamış olmanın dışında, diğer öğrencilerden farklı bir sosyal profil göstermemektedir.

Yurtdışından dönenlerden % 96'sı ailelerini hoşgörülü, çağdaş veya çağdaş-demokrat olma çabası gösteren aileler olarak nitelemektedir ve % 90'ından fazlası, ailelerinin çevresiyle ilişkilerini uyumlu bulmaktadır. Yurtdışından dönenlerle diğer öğrenciler arasında ailelerini algılayışta bir fark yoktur. Anne-babanın gence ne ölçüde ve hangi alanlarda müdahale ettiği konusunda da iki grup öğrenci arasında büyük bir benzerlik vardır.

Yurtdışından dönen gençler, arkadaş seçiminde diğer öğrencilerle aynı kriterlere sahiptir. Öğrenciler arasında yurtdışından dönme temelinde bir gruplaşmaya işaret eden herhangi bir bulgu yoktur. Üniversitelerin sunduğu psikolojik rehberlik ve danışma hizmetlerine ihtiyaç düzeyi ve ihtiyaç duyul-

lan konular bakımından da yurtdışından dönenler, diğer öğrencilerden bir farklılık göstermemektedir.

Yurtdışından dönen gençlerden % 55'i Alman vatandaşlığına geçmeyi düşünmemektedir. Alman vatandaşı olanların oranı % 2.5'tur. Almancayı çok iyi ve iyi derecede bilenler % 38.4, orta derecede bilenler % 25.6 oranındadır. Ülkeye döndükten sonra gençlerin % 71'i tekrar yurtdışına gitmemiştir; dört ve daha fazla gidenler, grubun % 15'i kadardır.

Yurtdışından dönen gruptaki öğrencilerin sosyal uyum düzeylerini ölçen sosyal uyum puanları diğer öğrencilere göre farklı değildir. Yurtdışından dönenlerin % 72'si ve diğer öğrencilerin % 69'u sosyal yönden uyumlu gençlerdir. Araştırmada kullanılan Envanterdeki sisteme göre toplam sosyal uyum puanını belirleyen alt ölçekler ayırımında iki grubun puanları karşılaştırıldığında, yurtdışından dönenlerle diğer öğrenciler arasında aile ilişkileri bakımından anlamlı bir farkın bulunduğu saptanmıştır. Buna göre yurtdışından dönenlerin aileleri ile ilişkileri diğer öğrencilere kıyasla daha uyumludur. Bu bulgu, bir süre yurtdışında yaşadıkten sonra ülkeye geri dönüşün ebeveyn-çocuk ilişkilerini rahatlatıcı, yumuşatıcı yönde rol oynadığına işaret etmektedir.

Diğer bir önemli bulgu, cinsiyetin öğrencilerin sosyal uyum düzeyini etkileyen bir faktör olmadığına saptanmıştır. Yurtdışından dönen grubun kendi içinde ve bu gruba kontrol grubu arasında cinsiyet ayırımına bağlı olarak sosyal uyum puanlarında bir farklılaşma yoktur.

Geri dönüş yaşının yükselmesine bağlı olarak ülkedeki uyum sorunlarının ağırlaştığı yönünde literatürde yer alan görüş, bu araştırma ile doğrulanmıştır.

Araştırmanın yurtdışından dönen grubun sosyal profili konusundaki bulguları ile sosyal uyum düzeyi konusundaki bulguları birbirini desteklemekte, güçlendirmektedir. Dışgöç sürecine katılıp daha sonra ülkeye dönen ve bugün üniversite öğrencisi olan gençler, bugün diğer üniversite öğrencilerinden farklı bir sosyal profil ve farklı bir sosyal uyum düzeyi göstermemektedir.

Yurtdışından dönenlerin, yaşamlarının ortalama 10.5 yıllık dönemini Avrupa'da geçirmiş olmaları ve % 60'ından fazlasının almanca biliyor oluşu, bu gruptaki gençlerin, diğer öğrencilere kıyasla yalnızca olumlu anlamda bir farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

DİPNOTLAR VE KAYNAKÇA

- 1) Bkz. Türkiye Araştırmalar Merkezi (1997), F. Almanya'da Türkler (1961-1997) Essen, S. 8.
- 2) Bkz: Nermin Abadan-Unat, Neşe Kemiksiz (1986), Türk Dış Göçü 1960-1984, Yorumlu Bibliyografya, Ankara.
- 3) Atalay Yörükoğlu (1985), Gençlik Çağı Ruh Sağlığı, T.İş B., Yay. No: 270, Ankara, S. 110; Fatih Babalık (1986), "Schulische Probleme der Rückkehrerkinder", in: Werner Meys-Faruk Şen (Edit.), Zukunft in der Bundesrepublik oder Zukunft in der Türkei?, Frankfurt (Main); S. 50. Beril Tufan (1987), Türkiye'ye dönen ikinci kuşak göçmen işçi çocuklarının psiko-sosyal durumları, DPT. Yay. No: 2091-SPB: 405, Ankara; S.12; Mehmet Genç (Edit.) (1991), Geri dönen işçi aileleri: Birinci ve ikinci kuşağın Reintegrasyon Sorunları, Friedrich Ebert Vakfı Yay., İstanbul; S. 16 vd.; Zentrum für Türkeistudien (Edit.), (1994), Ausländer in der Bundesrepublik Deutschland, Opladen, S. 509; Sami Güven (1996), Uluslararası İşçi Göçünün Sosyal Politika Sorunları, Bursa, S. 316.
- 4) Tufan (1987); Nesrin Şahin - Hisli, (1990), "Re-entry and the Academic and Psychological Problems of the Second Generation", in Psychology and Developing Societies, 2, 2, July-December, S. 165-182.
- 5) Demiröz Filiz ve d. (1985), Yurtdışından dönen ve şu anda Ankara'daki üniversitelerde okuyan gençlerimizin Türkiye'de karşılaştıkları uyum güçlükleri, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi SHY.
- 6) a.k.
- 7) Beril Tufan, Süleyman Yıldız (1993), Geri dönüş sürecinde ikinci kuşak, Ankara, S. 35.
- 8) a.k. S. 68.
- 9) Bkz: Alessandra Cavalli - Wordel, (1989), Schicksale İtalienischer Migrantenkinder, Weinheim, S. 8.
- 10) Ethem Özgüven (1992), Hacettepe Kişilik Envanteri, 2. Revizyon, Ankara; S. 26 vd.
- 11) a.k., S. VII.
- 12) a.k. S. 59.
- 13) a.k. S. 8.
- 14) a.k. S. 2.
- 15) a.k.
- 16) a.k. S. 38.
- 17) a.k.
- 18) Ünal Akpınar, A. Lopez-Blasco, J. Vink (1977), Paedagogische Arbeit mit auslaendischen Kindern und Jugendlichen, München, S. 27. Bodo ve Ursula Scheron (1982), Integration von Gastarbeiterkindern, Frankfurt am Main-Bern, S. 166 vd.; Gündüz Vassaf (1983), Daha Sesimizi Duyurmadık 1. Baskı, İstanbul, S. 11 vd; Cavalli (1989), S. 158 vd.; Ursula Boos-Nunning (1986), "Die schulische Situation der Zweiten Generation", in: Werner Meys-Faruk Şen (Edit.) a.k., S. 131-144, S. 137 vd.
- 19) Güven (1996), S. 317.

“DEVLET ORGANLARININ DÜZENLİ VE UYUMLU ÇALIŞMASI TEK TARAFLI BİR SORUMLULUK DEĞİLDİR”

Sayın Başbakan, hukuken tümüyle haksız oldukları bir konuda nedeni anlaşılamayan bir yapay kriz yaratmaya çalışmaktadır.

Bilindiği gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre “*Temel Haklar*”, “*Kişî Hakları ve Ödevleri*” ile aralarında “*kamu hizmetlerine girme hakkı*” da bulunan “*Siyasi Haklar ve Ödevler*” kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Anayasa'nın 7. maddesine göre ise, yasama yetkisi ulus adına TBMM tarafından kullanılır ve devredilemez. Bakanlar Kurulu'na belirli alanlarda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin tanınması, yasama yetkisinin devredildiği ve bakanlar kurulunca dilediği gibi kullanılabilceği anlamına gelmez. Bakanlar Kurulu'nun yasa ile düzenlenmesi gereken bir konuyu kararname ile düzenleme ve bu konuda ısrar etme hakkı yoktur.

Anayasa'da “*istisnai*” olarak düzenlenmiş kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin, kendini yasama organının üzerinde farz ederek kullanılabilcek “*sınırsız*” bir “*yetki*” biçiminde yorumlanması ve bu yanlış görüşün başkalarına da dayatılmaya çalışılması hukuken Anayasa'ya aykırı olduğu gibi, etik açıdan da en hafifinden “*yakışıksız*” bir davranıştır.

Hukuksal bir konuyu “*siyasi mülahazalar*” ile gerekçelendirmeye kalkmak ise, “*hukuk devleti*” ile hiç bağdaştırılmaz. “*Katillerin devletten maaş alması*” gibi kamuoyunu duygusal olarak yönlendirmeyi amaçlayan beyanların da yasalar nezdinde hiçbir temeli ve geçerliliği yoktur.

Anayasa'nın 38. maddesinde de dayanağını bulan ceza hukuken temel ilkesi gereği *"suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz."* Mahkemeler tarafından karara bağlanmamış bir konuda kimsenin kimseyi *"katil"* ilan etme hakkı ve yetkisi olmamasına, mer'i kanunlarımızda da, hakkında mahkeme kararı olan bir kişinin devlet memurluğunu sürdürmesini ya da *"maaş almasını"* sağlayacak hiçbir hüküm bulunmamasına karşın, konunun kamuoyuna böyle yansıtılmasında ya *"bilgi eksikliği"* ya da *"kasıt"* vardır. Konu, devlet aleyhine çalışanların devletten maaş alması değil, olsa olsa devlet organları arasında bir üstünlük yarışı olabilir ki, üstünlük sırası Anayasa ile çizilmiştir.

Buna karşın sayın Başbakan, Anayasa'ya göre çıkarılamayacak bir kanun hükmünde kararname karşısında anayasal yetkisini kullanmaktan önce, Anayasal görevini yapan Cumhurbaşkanı ve kamuoyunu *"devlet krizi"* ile tehdit etmektedir.

Cumhurbaşkanı, ancak TBMM tarafından düzenlenebilecek bir alanda çıkarılan, Anayasa'ya aykırı bir kanun hükmünde kararnameyi geri çevirmiştir.

Hal böyle iken, *"hukuk kişileri"*nden alınmış *"hukuk dışı yorumlar"*ı dayanak yaparak ve konuya hukuksal değil, *"duygusal"* ya da *"çıkarsal"* bakan kişileri de kullanarak Sayın Cumhurbaşkanı Anayasa'dan kaynaklanmayan bir yetkiyi kullanmakla suçlamak ve bunu yaparken de cumhurbaşkanlığını devletin kimi organ ve kurumlarıyla karşı karşıya getirmeye çalışmak yanlıştır.

Anayasa'nın 104. maddesine göre *"Cumhurbaşkanı, devletin başıdır"*. *"Anayasanın uygulanmasını"* ve *"Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışması gözetir"*. Kuşkusuz devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışması, diğer devlet organları, o arada öncelikle başbakan ve bakanlar kurulunun gereken özen ve saygıyı göstermesi ile olanaklıdır. Kaldı ki, *"Anayasa'nın uygulanması"*, yani Anayasa ile kurulan hukuk devletinin sürdürülmesi, devlet organları arasındaki uyumdan önce gelen bir görevdir.

Bakanlar Kurulu, Anayasa'nın 81. maddesi uyarınca *"Anayasa'ya sadakattan ayrılmayacağına"* *"namusu ve şerefi üzerine and içmiş"* üyelerden oluşmaktadır.

Anayasa'nın 8. maddesine göre "... Bakanlar Kurulu, yürütme yetki ve görevini Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak kullanmak ve yerine getirmekle; Anayasa'nın 112. maddesine göre Başbakan da, "bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür"

Bu yüzden, Bakanlar Kurulu'nun hiçbir üyesinin salt "siyasal mülahazalar" ile hareket edip Anayasa'ya açıkça aykırı bir düzenlemeye "hukuksal" kazandırmaya çalışmasını, "önce imzalasın, sonra Anayasa Mahkemesi'ne göndersin" türü Anayasa'yı delmeye yönelik açıklamaları makul karşılamak mümkün değildir.

Anayasa'nın kanun ile düzenleneceği açıkça belirttiği bir alanda kanun hükmünde kararname çıkarmak "anayasa ile kurulan düzeni değiştirmeye çalışmak" demektir ki, bunun hukuksal anlamı ve cezai yaptırımını herkesin malumudur.

"Kriz siyaseti" tehlikeli bir siyasettir; her an kontrolden çıkması mümkündür ve krizler, aynı "ihtilaller" gibi, kendi evlatlarını da yiyebilirler.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.

BASIN BÜLTENİ

12 Ağustos 2000 tarihli basın açıklamamızda, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasının tek taraflı bir sorumluluk olmadığına, hükümetin hukuken haksız olduğu bir konuda yapay bir kriz çıkarmaya çalıştığına dikkat çekerek, “*kriz siyasetinin tehlikeli bir siyaset olduğu, her an kontrolden çıkabileceği ve krizlerin aynı ihtilaller gibi kendi evlatlarını yiyebileceği*” uyarısını yapmıştık.

Buna karşın, Sayın Cumhurbaşkanı'nın, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir “*hükümet devleti*” değil, “*hukuk devleti*” olduğunu gösteren tutumu karşısında, Sayın Başbakan'ın tepkisinin, aynı yanlışı sürdürme ve kendi yarattıkları yapay krizi körükleme yönünde olması “*esef ve kaygı verici*”dir.

Anayasa'nın 104. maddesine göre “*devletin başı*” hükümet ya da başbakan değil, cumhurbaşkanıdır. Çıkarılmak istenen kanun hükmünde kararnenin, hem Anayasa'nın 91. maddesine, hem de Yetki Kanunu'na “*aykırı*” olduğu açıktır. “*Anayasa'ya açık aykırılık*” durumunda, cumhurbaşkanları Anayasal düzeni korumakla görevli, Anayasa'ya aykırı düzenlemeleri geri çevirmekte de yetkilidir.

Sayın Cumhurbaşkanı'nın özenle hazırlandığı anlaşılan ve hukuksal olarak aynen katıldığımız açıklaması karşısında “*çelişkilerle dolu*” gibi gerçeğe dayanmayan demeçler vermeyi, devlet ciddiyeti ile bağdaştırmak olanaklı görünmemektedir.

Bilindiği gibi, Anayasa'nın 153. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi kararları “*yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar*”. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi ile Danıştay'ın iki eşit yargı organıymış gibi gösterilmesi ve aralarında bir çelişkiden söz edilmesi doğru değildir.

Üstelik, Danıştay 8. Dairesi, sözkonusu kararı ile, geri gönderilen kanun hükmünde kararnemeye benzer düzenlemelerin bir bölümünü “*yasa ile yapılması gerektiği*” için iptal etmişken; hükümetin Anayasa'ya aykırı ısrarını

destekleyen bir yargı kararı varmış görüntüsü vermeye çalışmak, etik açıdan da, hukuksal açıdan da “*esef verici*”dir.

Ancak, tüm bunlardan daha “*kaygı verici*” olan, Sayın Cumhurbaşkanı’nın “*devletin bölücü terör ve laiklik karşıtı eylemlere karşı korunmasını güçleştirmek*” ile suçlanmasıdır.

Sayın Cumhurbaşkanı’nın, başında bulunduğu devleti, gerçek bir hukuk devleti olmasını sağlamaya çalışmaktan başka amacı olmadığı açık, “*saygın*” tutumunu “*içini sindirmek*” ve gereğini yapmak varken; “*devlet organları arasında uyumsuzluk*”tan, “*Anayasal rejimin korunmasında güçlük*”ten söz etmek, bölücülük ve laiklik karşıtları ile mücadeleyi güçleştirecek ve hemen TBMM’yi toplayıp, konuyu yasa ile düzenlemek yerine, yaratılan yapay krizi sürdürmeyi yeğlemek, bölücülük ve laiklik karşıtları ile mücadelede, esas Sayın Başbakan ve koalisyon ortaklarının isteksizliğini gösterecektir.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.